

farmakológie Parazitologického ústavu. Výsledkom medzinárodného ohlasu prác Dr. Čorbu v r. 1969 bolo jeho pozvanie na Veterinárnu univerzitu v Glasgowe na dvojročný štipendijný študijný pobyt. Tu študoval rôzne aspekty fasciolózy zvierat. V experimente na monozygotných teľatách prioritne objasnil mechanizmus humorálnej imunity voči fasciolóze. Tieto zistenia boli východiskom aj pre štúdium bunkovej imunity pri tomto ochorení. Práca uverejnená v r. 1971 bola v ďalších rokoch citovaná viac ako 100 krát.

Po obhájení doktorskej dizertačnej práce jubilant získal v r. 1979 hodnosť DrSc. V rokoch 1983–1984 bol Dr. Čorba pozvaný riešiť spoločný projekt FAO a Organizácie spojených národov pre rozvoj na Univerzite v Addis Abebe v Etiópií. Zároveň bol hosťujúcim profesorom parazitológie a členom skúšobných komisií na fakultách v Debre Zeit a Dire Dawa. Významným výsledkom jeho pôsobenia v Etiópií bolo spracovanie východísk pre výrobu vakcíny proti *Dictyocaulus filaria*, pôvodcovi pľúcnej červivosti oviec. Jubilant bol v r. 1988 pozvaný profesorom parazitológie na Veterinárskej fakulte v Santa Clara na Kube.

Spolu s kolektívom spolupracovníkov začal ako prvý vo východnej a strednej Európe výskum antihelmintickej rezistencie gastrointestinálnych nematódov zvierat. Kolektív preskúmal tento fenomén u oviec, kôz a koní. Prvý vo svetovom meradle zistili transkontinentálny prenos rezistentných

gastrointestinálnych nematódov importom kašmírskych kôz z Nového Zélandu na Slovensko.

Okrem vedeckej činnosti sa venoval Dr. Čorba aj pedagogickej činnosti na Univerzite veterinárskeho lekárstva v Košiciach, kde získal v r. 1993 hodnosť docenta parazitológie.

Doc. Čorba sa zúčastňoval medzinárodných parazitologických konferencií ako pozvaný prednášateľ, vedúci sekcií, aj ako člen organizačných výborov. Široké medzinárodné kontakty a jeho vedecký kredit sa prejavil zvolením Doc. Čorbu do výboru Európskej federácie parazitológov v r. 1982, kde pracoval s prestávkami až do r. 2000.

Doc. Čorba bol členom výboru Slovenskej parazitologickej spoločnosti od jej zloženia. Bol tajomníkom Spoločnej odborovej komisie vo vednom odbore 15-12-9 parazitológia a pracoval ako predseda alebo člen komisií na obhajobu CSc., PhD. a DrSc. v uvedenom odbore. Aktívne pôsobil aj v orgánoch Predsedníctva SAV. Bol dlhoročným členom Grantovej agentúry pre biologické a ekologické vedy, pracoval ako predseda Komisie VEGA a člen Predsedníctva VEGA. Pôsobil tiež ako člen Akreditačnej subkomisie II. oddelenia vied SAV pre biologické a ekologické vedy.

Doc. Čorba bol veľa rokov zástupcom riaditeľa Parazitologického ústavu SAV v Košiciach a mal na starosti aj výchovu vedeckých pracovníkov. Vyškoloil 7 interných a troch externých kandidátov a bol vedúcim 5 post-

graduálnych prác na Inštitúte pre vzdelávanie veterinárnych lekárov.

Je spoluautorom 3 monografií a 1 učebnice parazitológie. Publikoval sám alebo v spoluautorstve vyše 200 vedeckých a odborných prác a jeho práce sú často citované v svetových databázach. Venoval sa vedecko-popularizačnej činnosti, za ktorú spolu s kolektívom získal Cenu SAV. Je nositeľom Zlatej čestnej plakety SAV a rôznych rezortných ocenení. Mal dlhodobu bohatú spoluprácu s veterinárskou praxou a farmaceutickým priemyslom. Poskytol desiatky konzultácií priamo v poľnohospodárskych podnikoch pri riešení závažných problémov parazitóz zvierat. Bol členom redakčných rád vedeckých časopisov Journal of Helminthology, Folia Parasitologica a Helminthologia.

Aj tento neúplný výpočet jeho aktivít v základnom výskume, v aplikácii získaných poznatkov do praxe, ale aj v priamej bezprostrednej účasti na overovaní nových liečiv, podáva obraz o jeho neúnavnej aktivite počas jeho štyridsaťšesťročného pôsobenia v parazitológii. V orgánoch základného výskumu (GAV, VEGA) sa významne podieľal na novom grantovom systéme financovania vedy na vysokých školách aj v SAV.

Do ďalších spokojných rokov na dôchodku prajú jubilantovi jeho žiaci, bývalí spolupracovníci, kolegovia aj členovia Slovenskej parazitologickej spoločnosti pevné zdravie, pohodu a spokojnosť.

P. Dubinský, priatelia
a bývalí spolupracovníci

IV. OBRAZ BÝVALÉHO DŮSTOJNÍKA ČESKOSLOVENSKÉ ARMÁDY – VOJTĚCHA ČERVINKY

První světová válka změnila nemalou část světa k nepoznání. Její závěr vytvořil příhodnou chvíli pro uskutečnění tužeb do té doby neprivilegovaných evropských národů. Válečná porážka ústředních mocností vedla k rozkladu a k definitivnímu pádu habsburské monarchie. Na jejích troskách začaly vyrůstat nástupnické státy. Mezi nimi, v pověstném srdci Evropy, vzniklo 28. října 1918 i Československo. Nová republika se ocitla ve zvláštní situaci. Její vznik byl sice do značné míry zajištěn celosvětovým ohlasem válečných úspěchů československých legií v Rusku, Francii a v Itálii, ale na zabezpečení dosud nekonstituovaných hranic a k udržení vnitřního pořádku bylo možné využít jen nemnoho celistvějších ozbrojených formací Čechů a Slováků, bývalých příslušníků rakousko-uherské armády, kteří spontánně přísahali věrnost samostatné vlasti.

Vojáci, vracející se z front, očekávající svou demobilizaci a návrat ke svým rodinám, tak byli vzápětí povoláni do nových bojů s Poláky a Maďary. Rozhodující silou spěšně budovaných československých polních sil a jejich

velení se tedy stali vojáci a důstojníci bývalé rakousko-uherské armády; jednotky československých legií se teprve poté začaly postupně vracet do vlasti. Jako první přijížděly

legionářské transporty z Itálie a Francie, zatímco nejsilnější uskupení ruských legionářů dospělo domů až během dalších dvou let, kdy již byla obrana republiky stabilizována. I když se se poté legionářští představitelé chopili rozhodujících funkcí v čs. armádě, páteří jejího velení a správy stále zůstávali důstojníci tzv. domácího vojska – „rakušáci“ – pocházející ze zaniklé císařské armády. Ještě na sklonku dvacátých let minulého století tvořili asi 62 % velitelského sboru u zbraní (bojových útvarů); v technické a týlové službě pak jejich podíl dosahoval až 87 % stavu.

Jedním z důstojníků domácího vojska, kteří se stali představiteli této dvojí epochy českého vojenství a uplatnili ve službě republiky své vzdělání, vysokou odbornost, schopnosti a zkušenosti, byl i MVDr. Vojtěch Červinka. Do čs. armády byl převzat z rakousko-uherského vojska koncem roku 1918 v hodnosti poručíka a v ní dosáhl až hodnosti podplukovníka. Větší část své služby republice prožil v Košicích.

Vojtěch Červinka (23.2.1891–9.2.1943) pocházel z rodiny ředitele měšťanské školy

v Letovicích. Vystudoval gymnázium v Boskovicích a maturitní zkoušku složil v roce 1909. Během studia se Vojtěch ukázal jako nadaný žák a ze školy vyšel s velmi dobrým prospěchem. O tom svědčí i skutečnost, že byl v roce 1909 přijat na vysokou zvěrolékařskou školu ve Vídni. Po jejím absolvování v roce 1914 nastoupil k Polnímu dělostřeleckému pluku č.15, jako poručík veterinární služby.

V letech 1914–1915 se účastnil bojů na ruském a srbském bojišti, kde onemocněl úplavicí a období od 1. listopadu 1915 do 31. prosince 1915 strávil v nemocničním ošetřování. Po rekonvalescenci se vrátil opět na ruské bojiště s Hulánským plukem č. 6, jako náčelník veterinární služby. U tohoto pluku setrval do 27. května 1917, kdy byl převelen k Polnímu dělostřeleckému pluku č.4 a bojoval v Itálii. Na italském bojišti byl raněn střepinou kamene do hlavy, podstoupil velmi těžký operační zákrok – část lebky mu byla nahrazena platinovou destičkou a od 10. července 1918 do 3. října 1918 se pod lékařským dohledem zotavoval.

Vyčerpávající válečné nasazení vojáků rakousko-uherské armády skončilo dne 6. listopadu 1918, kdy byla tato armáda císařem a králem demobilizována.

Již 18. listopadu téhož roku se poručík MVDr. Vojtěch Červinka přihlásil do služby v československé armádě. Dva dny na to nastoupil v Brně na posádkovém velitelství, jako pobočník velitele pluku Stráže Svobody č. III, která spolu s dalšími vznikla reakcí na počínající odboj obyvatelů jiných národností v pohraničí našeho státu. Vyhrocení konfliktu na sebe nenechalo dlouho čekat a po několika dnech byl pluk odeslán na Těšínsko, kde zaútočil na Polskem obsazenou část. Sedmidená váleka o Slezsko trvala od 23. do 30. ledna 1919.

V lednu 1919 byl Vojtěch Červinka povýšen do hodnosti nadporučíka a jako velitel polní nemocnice pro koně č. 1, bojoval na jižním Slovensku proti vojskům Maďarské republiky rad. Obsazení Slovenska až po demarkační čáru, stanovenou v Paříži 25. listopadu, bylo dokončeno do poloviny ledna 1919.

Souběžně s reorganizací československé armády probíhala i demobilizace všech, kteří v armádě nezůstávali v činné službě, včetně příslušníků dobrovolnických formací, které byly vesměs koncem roku 1919 rozpuštěny. I čtyři pluky Stráže Svobody, složené z příslušníků Sokola a DTJ, byly též rozpuštěny rozkazem MNO v listopadu 1919, stejně jako ostatní dobrovolnické formace. Nevojáci z jejich řad se vrátili do civilního občanského života, vojáci ke svým mateřským řadovým jednotkám. Pro příklad můžeme význam jejich činnosti při bojích na Slovensku vysledovat i z rozkazu zemského vojenského velitele na Moravě, gen. Podhajského, ze dne 7. 11. 1919, při příležitosti demobilizace III. pluku Stráže Svobody:

„...Měl jsem upřímnou radost nad pevným, pružným krokem, kterým kráčeli tito vybraní hoši, jakož i nad celým zevnějším

nesením vůbec. Na první pohled bylo vidět, že reprezentují gardu našeho domácího vojska. S největším potěšením vyslovuji všem důstojníkům a mužstvu za jejich obětavou činnost a svědomitou práci, kterou doposud vykonali, pak za jejich vzorné chování, všeobecnou pochvalu.“ http://www.valka.cz/clanek_11043.html

V letech 1919–1920 byly položeny základy pravidelné československé armády, která se v té době začala usilovně zbavovat nevhodujících provizorií z počátků existence samostatného státu. Mimořádně významný byl rok 1919, kdy z nejasných jader, nesystémově roztroušených po území republiky, vznikaly jednotné a přesně organizačně orámované vojenské celky. Pro další vývoj armá-

dy měl také rozhodující význam unifikační proces, jehož podstata spočívala v racionálním sloučení vojsk nacházejících se na území republiky se silami československých zahraničních legií, které se postupně vracely do vlasti. Unifikační výnos i rozkaz byly vydány 21. prosince 1919. Unifikace útvarů domácího a zahraničního vojska měla být prováděna sjednocením důstojníků sboru. Velmi brzy se ukázalo, že to bude nelehký, obtížný úkol. Na pozadí ideových zápasů se tu střetávaly profesní, stavovské i vyslovené pekuniární zájmy. Legionářští důstojníci se domnívali, že vzhledem ke svým odbojovým zásluhám jsou předurčení k tomu, aby v nové armádě zaujali většinu rozhodujících, předních míst. Domácí důstojníci zdůrazňovali svou odbornou způsobilost a skutečnost, že až na výjimky svým vzděláním legionářské druhy vysoce převyšují. Brzy rakousko-uherské důstojníky pochopili, že v novém československém Hlavním štábu a mnohdy ani v armádě pro ně místa není a postupně ji opouštěli, aby si našli novou existenci v civilním sektoru. (227) Desítky jiných bezejmenných hrdinů Velké války sloužilo dlouhá léta v odloučených posádkách na Podkarpatské Rusi a na Slovensku. str. 296

Po ukončení bojů na Slovensku a v rámci reorganizace armády byl nadporučík MVDr.

Vojtěch Červinka ustanoven 4. listopadu 1919 náčelníkem veterinární služby v Košicích. Přes poměry „dvojího metru“ v armádě neztratil svůj elán, a obětavě se věnoval svému novému zařazení velitele vojenské podkovářské školy. S mimořádným zaujetím roku 1920 už jako kapitán přijal nabídku funkce externího profesora na Vyšší střední hospodářské škole v Košicích. V roce 1922 byl povýšen na štábního kapitána a přes své dosavadní odborné vzdělání a zkušenosti se přihlásil do informačního kurzu ve státním diagnostickém a srotherapeutickém ústavě v Ivanovicích, který v roce 1925 absolvoval. Postupně byl povýšen na majora a v roce 1931 na podplukovníka, ve stejném roce se účastnil informačního kurzu pro vyšší důstojníky veterinární v Brně, v roce 1934 kurzu pro přednosty veterinární služby u vyššího velitelství v Brně a v roce 1936 absolvoval kurz pro velitele veterinářských nemocnic v Praze.

Po svém umístění v Košicích byl Vojtěch Červinka nejdříve ubytován v kasárnách a později mu byl přidělen byt v důstojnických družstevních domech. Po té, co se jeho majetkové poměry zlepšily, se v roce 1921 oženil se Slovenkou Blankou Drostovou. Postupně se jim narodili tři děti (Alena – 29. dubna 1923, Miloš – 11. července 1925 a Božena 18. ledna 1934).

Kromě vojenských spolků a sdružení, jejichž členem byl (např. svaz českosloven-

ně angažoval na přípravách všesokolských sletů, při této příležitosti byl odměněn prezidentem Masarykem, který mu daroval důstojnickou šavli s věnováním. Zabýval se i mnoha dalšími činnostmi, přispíval do Zpravodaje Východoslovenské župy, byl členem turistického spolku a později členem výboru NS.

V průběhu roku 1938 se začala dramaticky vyhrcovat strategická situace Československa. Po připojení Rakouska k Německu již bylo jasné, že dalším cílem hitlerovské rozpínatosti se stane právě ČSR. Tato situace velmi urychlila přípravu obrany republiky, která

září 1938 byly pohraniční oblasti Československa postupně předány Německu, Polsku a Maďarsku. Armáda se podílela na evakuaci těchto oblastí a zajištění nových státních hranic. V této době se mnohokrát střetla s nepřítelem, především na území Slovenska a Podkarpatské Rusi. Do konce roku 1938 proběhla demobilizace a armáda se vrátila k mírové organizaci. V důsledku nové politické situace se uvažovalo o zmenšení armády, ale k tomu už nedošlo.

Na podzim roku 1934, zažádal Vojtěch Červinka o přeložení: „...Přál bych si setrpati v posádce Košice do konce školního roku 1935/36, než syn vyjde obecnou školu. Pak bych měl zájem o posádku Brno, v jehož okolí mám 70leté rodiče; nemohu je nyní mnoho let navštívit, protože cesta 5ti členné rodiny je příliš nákladná“. V této žádosti mu nebylo vyhověno, přestože všechna jeho hodnocení byla výborná a v průběhu služby mu bylo několikrát uděleno pochvalné uznání. Po demobilizaci a vyhlášení samostatného Slovenského státu odešel pplk. MVDr. Vojtěch Červinka s rodinou nejprve do Spišské Nové Vsi, krátce na to na Moravu a později se přestěhovali do Prahy.

Pplk. Červinka se ihned po okupaci zapojil do protinacistického odbojového hnutí v rámci několika odbojových organizací. Jako důstojník armády byl členem Obrany národa (ON), která se opírala kromě bývalých důstojníků a vojáků čs. armády i o členy Sokola, bývalé legionáře, zaměstnance železnic, pošt a telekomunikací. Vedle organizační přípravy povstání se ON zaměřovala na shromažďování zbraní, střeliva a výbušnin, pomoc rodinám perzekuovaných, přípravu a provádění sabotáží, organizování ilegálních odchodů do zahraničí, zpravodajskou a agitační činnost. Agilní ON se v relativně krátkém časovém úseku, tj. do počátku podzimu 1939, podařilo vybudovat po celém území protektorátu odbojovou síť a např. na Moravě se stala reprezentantkou celé rezistence. Právě na Moravě pobývala rodina Vojtěcha Červinky krátce po

ského důstojnictva), byl Vojtěch Červinka i členem civilních organizací. Do Sokola vstoupil již za svého studia na gymnáziu v Letovicích, kde se stal později důvěrníkem župy krále Jiřího. Byl členem předsednictva ČOS a na Slovensku se jako místostarosta Východoslovenské župy aktiv-

vyvrcholila v září 1938. Československá armáda tehdy byla rozhodnuta bránit územní integritu a nezávislost své země.

Po přijetí podmínek mnichovské dohody čtyř mocností 30.

opuštění Slovenska, zde byl jako důvěrník župy krále Jiřího napojen na akci Jindra.

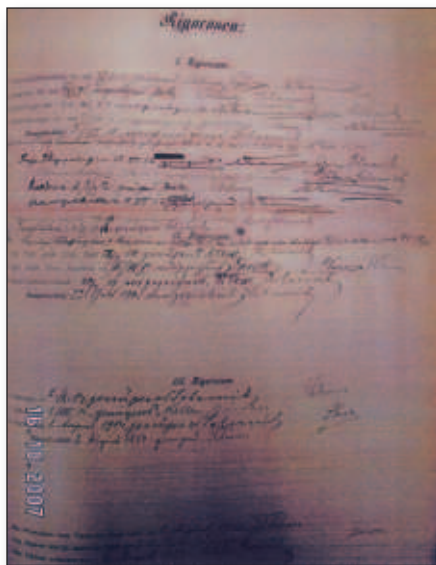
ON byla cíleně budována tzv. likvidační skupinou ministerstva národní obrany, jejímž úkolem bylo rozpuštění české armády a umístění bývalých důstojníků do civilního sektoru. V roce 1939 byl pplk. Vojtěch Červinka i s rodinou umístěn do Prahy, kde vykonával člena dozorcí rady společnosti Sázava (odbojová skupina Sázava), která byla oficiálně ustavena za účelem zakládání a provozování ozdravoven. Využívala prostředků z bývalých vojenských zátiší a vybudovala např. známou zotavovnu ve Slapech. Kryla majetek československé vojenské správy před zabráním nacistickými okupanty a tajně financovala vysílání vybraných spolehlivých příslušníků bývalého důstojnického a rotmistrovského sboru do zahraničí, přičemž se angažovali např. pplk. Balabán, plk. Vedral (známý veřejnosti pod krycím jménem gen. Sázavský) a gen. Boček. Utajených zdrojů bylo využíváno také k sociální podpoře vězňů a pronásledovaných ilegálních pracovníků domácího odboje a jejich rodin.

Na základě udání byl pplk. Vojtěch Červinka dne 8. října 1941 ve svém bytě ve tři hodiny ráno zatčen gestapem a odvezen do Brna, kde byl uvězněn. Později byl přesunut do Wohlau, Diez a Frankfurtu. Přes veškeré snahy o jeho propuštění ze strany blízkých přátel a rodiny, byl v roce 1943 pro svoji rozsáhlou a dlouhodobou odbojovou činnost umučen v Osvětimi. V jeho dokumentaci bylo uvedeno „návrat nežádoucí“.

První dvě garnitury ON byly likvidovány v rozmezí prosince 1939 a července 1941. Oběti se stali hlavně vyšší velitelé. Obrana národa byla rozbita a jako celek se ji už nikdy nepodařilo obnovit. Teror po nástupu zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha v září 1941 a po jeho smrti v červnu 1942 dočasně odboj v protektorátu ochromil. Nebylo snadné obnovit zpretrhaná spojení a najít náhradu za popravené a uvězněné.

Zatímco první a částečně i druhá garnitura se konstitovala na základě dobrovolnosti, pokusy o vznik garnitury třetí byly již v drtivé většině případů vázány na striktní rozkaz. Až po určité době vznikaly nové odbojové skupiny, opět s účastí vojáků. Neměly již ale ryze vojenský charakter a neovládaly celou oblast protektorátu.

Pplk. Vojtěch Červinka byl skromným, ale neobyčejně erudovaným mužem vzácného charakteru ušlechtilého člověka. Už za první světové války prokázal svou statečnost, bojo-

vě hrdinství i velitelskou prozíravost. Byl přesvědčeným humanistou, bojovníkem za právo a spravedlnost, jak jej poznali lidé z jeho okolí, i jak to dosvědčil svými činy a životem, oddán potřebám vlasti a národa. V roce 1946 byl povýšen na plukovníka veterinární služby „in memoriam“ a na vysoké škole v Brně prohlášen doktorem veterinární medicíny in memoriam.

Řády a vyznamenání

- Stříbrná medaile za statečnost I. třídy Františka Josefa I.
- Stříbrný záslužný kříž s korunou na vojenské stuze.
- Stříbrná záslužná medaile Františka Josefa I. na válečné stuze s meči.
- Medaile za dvě zranění.
- Šavle vz. 24 pro důstojníky čs. armády v darovacím provedení s věnováním a vyznáním pásu.
- Československý válečný kříž 1939 „in memoriam“.
- Štefánkův pamětní odznak I. stupně „in memoriam“.

Rozsah vojenského odboje naznačují početní ztráty vyšších důstojníků. Ze 137 generálů, kteří sloužili v československé armádě k 1. září 1938, jich během okupace bylo popraveno, zemřelo v koncentračním táboře nebo padlo 24, tj. každý šestý (navíc 2 zemřeli na následky války). Dalších 17 generálů bylo kratší či delší dobu vězněno. Značné oběti utrpěli i důstojníci generálního štábu, tj. absolventi prestižní Vysoké školy válečné. Z celkového počtu 408 osob sloužících k 1. září 1938 jich různým způsobem přišlo o život 62. Procentuálně nejvyšší byly přitom ztráty plukovníků generálního štábu, z nichž zahynul každý pátý.

Je třeba také dodat, že kolaborace mezi vyššími důstojníky byla výjimečná a týkala se jen několika jedinců, mezi nimiž drží smutný primát plukovník generálního štábu Emanuel Moravec. Přesto je jeho jméno všeobecně známé, zatímco jména 17 plukovníků generálního štábu, kteří položili život za svobodné Československo, zná jen málokdo.

*Červinka Benedikt
Praha, ČR*

Nedožitie osemdesiatiny MVDr. Jozefa KUČERU

Práve v období, keď si celá veterinárska pospolitosť na Slovensku pripomína 50. výročie vzniku samostatných veterinárnych organizácií na okresnej a krajskej úrovni, spomíname si na nedožitie osemdesiate narodeniny MVDr. Jozefa Kučeru, prvého krajského veterinárneho lekára v novovzniknutom Krajskom veterinárnom zariadení v Bratislave.

Dr. Kučera sa narodil 21. júna 1930 v moravsko-sliezskom Bílovci. Po štúdiu na Vysokej škole veterinárskej v Brne, ktoré ukončil promóciou dňa 12. decembra 1953, sa natrvalo upísal Slovensku.

Nastúpil na vtedajší Okresný národný výbor v Trnave ako obvodný veterinárny lekár s pracovným zaradením na veterinárny obvod Špačince.

V práci si od začiatku počínal veľmi dobre, získal veľké odborné skúsenosti, a preto už 6. januára 1956 ho Krajský národný výbor

v Bratislave vymenoval za krajského veterinárneho lekára. Zákonite, po územnej reorganizácii 1. júla 1960, ako najmladší krajský veterinárny lekár na Slovensku pokračoval v tejto funkcii i v západoslovenskom kraji.

Po dvoch rokoch tejto práce od 1. júla 1962 prešiel pracovať na Okresné veterinárne zariadenie v Bratislave na funkciu vedúceho veterinárneho strediska, neskôr na Mestskom veterinárnom zariadení v Bratislave pracoval ako odborný veterinárny lekár pre dietetiku a choroby hydiny a zároveň mal úväzok i v Zoologickej záhrade v Bratislave. Taktiež pracoval i na veterinárnej ošetrovni pre malé a drobné zvieratá v Bratislave.

Od 1. januára 1976 nastúpil na post odborného veterinárneho lekára pre epizootológiu, a vo funkcii pracoval až do 31. decembra 1989.

Počas svojej bohatej odbornej a pracovnej činnosti zložil prvú i druhú atestáciu a v ro-

koch 1967–1968 absolvoval postgraduálne štúdium tropického a subtropického veterinárstva na Vysokej škole zemедělskej v Prahe. Následne dňa 9. júla 1969 odišiel pracovať ako expert pre technickú pomoc do Alžírsku. Expertízu ukončil po štyroch rokoch 15.5.1973.

Jeho veľkou láskou bola história, zeme-
pis, moderné dejiny a hlavne turistika, ktorej sa venoval i v neskoršom veku. Jeho srdcovou záležitosťou boli Tatry, kam sa vždy rád vracal a ktoré si obľúbil už v detstve, kam chodieval so svojim otcom a sestrou. Láska k prírode mu zostala až do pokročilého veku.

V týchto dňoch sa oddá, aby sme si pripomenuli pamiatku MVDr. Jozefa Kučeru, ktorý na veterinárnom poli zanechal veľa dobrej a užitočnej práce.

*Za spolupracovníkov
a známych J. Blecha*

CYRIL KLEMENT A KOL.: BIOLOGICKÉ ZBRANE

Bratislava, Vydavateľstvo Bonus, prvé vydanie, 380 s.,
ISBN 978-80-969733-2-3

Do rúk slovenských lekárov, zdravotníckych pracovníkov, veterinárnych lekárov, farmaceutov, mikrobiológov, kompetentných autorit a iných odborníkov sa dostáva podľa môjho názoru výnimočná kniha. Výnimočná nielen svojím obsahom, technickým spracovaním, ale i sympatickým didaktickým prístupom, ktorý je ešte zvýraznený dobrou slovesnosťou.

Recenzovaná kniha „Biologické zbrane“ je dielom kolektívu autorov: Cyril Klement, Roman Mezencev, Ivan Rovný, Peter Sirágy, Lucia Maďarová. Sú to všetci špičkoví odborníci v danej problematike, a to nielen v Slovenskej republike.

Možno len jedna poznámka k názvu „Biologické zbrane“ je podľa môjho názoru nie celkom šťastný, a to preto, že vývoj, výroba a hromadenie zásob a ich zničenie bolo medzinárodne zakázané – rovnako ich použitie. Teda nemali by existovať, i keď riziko ich použitia je aktuálne, už aj vzhľadom na to, že ich výroba nie je náročná aspoň pre teroristické účely.

Kniha „Biologické zbrane“ je charakterizovaná v predslove ako učebnica; je členená do piatich kapitol. Kapitoly publikácie sú doplnené literárnymi odkazmi.

Kapitola I. Úvod do problematiky biologických zbraní: zaoberá sa detekciou a identifikáciou agensov, metódami laboratórnej detekcie, zásadami liečby, nakladaním s kontaminovanými zvyškami, manažmentom masových strát, následkami použitia biologických zbraní, prevenciou a opatreniami v prípade použitia agens biologických zbra-

ní, zásadami ochrany jednotlivcov a obyvateľstva; obsahuje 3 prílohy (napr. základný systém biologickej ochrany obyvateľstva Slovenskej republiky, akčný plán boja proti terorizmu v Slovenskej republike i na medzinárodnej úrovni).

Kapitola II. História biologickej vojny a bioterorizmu má tieto časti: Úvod k histórii biologickej vojny; História biologickej vojny od najstarších čias po I. svetovú vojnu; Biologická vojna počas I. svetovej vojny; Biologická vojna počas II. svetovej vojny; Biologická vojna od skončenia II. svetovej po súčasnosť; Ofenzívne biologické vojny v minulosti: ofenzívny biologický program Japonského cisárstva, Veľkej Británie, Kanady, USA, Sovietskeho zväzu, Iraku, Juhoafrickej republiky; história bioterorizmu a zločinu.

Kapitola III. Biologické zbrane, epidemiológia a terapia vybraných ochorení prichádzajúcich do úvahy ako biologické zbrane má tieto časti: Vysvetlenie základných pojmov, biologické agensy, biologické agensy použiteľné v biologickej vojne, výroba biologických agensov, toxíny, toxíny použiteľné v biologickej vojne, výroba toxínov, diseminácia biologických agensov a toxínov, biologická munícia, nosné systémy a podmienky biologického útoku, vlastností biologických zbraní a ich vojenský a bezpečnostný systém.

Kapitola IV. sa zaoberá vybranými ochoreniami: antrax, botulizmus, mor, variola, tularémia, vírusové hemoragické horúčky, brucelóza, melioidóza, Q-horúčka, rícín, sta-

fykokokový enterotoxín, cholera, venezuelská encefalitída koní, enterohemoragická E. coli, opičie kiahne, salmonelóza, šhigelózy, sin nombre vírus, žltá zimnica.

Kapitola V. alebo Slovník a zákony a súvisiace predpisy. Tu treba spomenúť Protokol o zákaze užívania vo vojne dusivých, otravných alebo podobných plynov a prostriedkov biologických, podpísaný v Ženeve 17. júla 1925 i jeho ratifikáciu v Československu, Vyhlášku č. 96/1975 Zb. ministra zahraničných vecí, či zákon č. 218 Z. z. o zákaze biologických zbraní a zmene a doplnení niektorých zákonov.

Rukopis prešiel oponentúrou viacerých recenzentov – špecialistov. Hlavným recenzentom bol prof. MUDr. Ján Štefanovič, DrSc. Keď som písal túto recenziu úvahu, videl som pred sebou potenciálnych čitateľov, čitateľov z povinnosti (študentov, atestantov lekárskeho i nelekárskeho odboru) i čitateľov zo záujmu (napr. pracovníkov spoločností na výkon činností spojených so zaobchádzaním s vysoko rizikovými biologickými agensmi a toxínmi i iných špecialistov). Je to veľké spektrum generácií. Niektorí si ešte pamätajú éru dôkladnej anamnézy, dôkladného fyzikálneho vyšetrenia, limitovaných diagnostických a terapeutických možností. Potom prišla éra technizácie a molekulárnej mikrobiológie (i medicíny), ktorá sa dotýka tejto učebnice. Stanovenie diagnózy v tzv. reálnom čase je zvlášť potrebné pre problematiku biologických agensov či toxínov, ktorými sa zaoberá táto kniha. Forenzná mikrobiológia už nastúpila

aj do tejto oblasti, a to v súvislosti s bioretorizmom a biokriminalitou.

Skutočne nie je veľa kníh, ktoré sú potrebné pre štúdium tak rozsiahlej, a tak aktuálnej problematiky, ako sú biologické zbrane a dôsledky ich použitia, či už na zdravie ľudí alebo zvierat alebo poškodenie rastlín, a tým aj životného prostredia. V našej edukačnej (akademickej) literatúre je to prvé dielo (prvotina).

V tejto recenzii je vhodné spomenúť aspoň niekoľko hlavných globálnych problémov, a to zvlášť hladu a podvýživy, epidemiologicky významné choroby (malária, AIDS, TBC a iné), terorizmus a lokálne vojny. U ľudí je známych okolo 1500 chorôb, z toho až u 60 % sa v etiopatogenéze uplatňujú patogénny, ktoré sa vyskytujú v rozsiahлом spektre druhov. Behom posledných troch dekád tri štvrtiny novo sa vyskytujúcich infekčných ochorení u človeka bolo prenesených od zvierat, a to za určitých environmentálnych podmienok. Oprávnené možno predpokladať, že ľudstvu hrozí, že ho ohrozia ochorenia zo sveta zvierat. Je vhodné spomenúť, že na výročnom zjazde Amerického lekárskeho združenia v roku 2007 bola schválená rezolúcia č. 530, ktorá iniciovala spoluprácu medzi humánnou a veterinárnou medicínou. Na tomto zjazde bol daný návrh, aby sa k nim pridali i environmentálny faktor – ekosystém. V tejto súvislosti by knihe prospelo, keby bol viac zdôraznený veterinárny aspekt (či biomonitoring životného prostredia), a to najmä v piatej kapitole.

V zahraničí je zvykom, že študenti si kupujú (vlastné) učebnice (skriptá až na malé výnimky nemajú) a spravidla si ich ponechávajú pre vlastnú potrebu i po zložení skúšok. Používané učebnice, vrátane plných textov prednášok sú tým najlepším a najnovším čo sa študentom ponúka. Autori sa snažia písať učebnice ako súbory prednášok (kapitol) s čo najnovšími poznatkami a najlepším usporiadaním, aby sa dali používať na čo najviac školách. Z prestížnych a finančných dôvodov je medzi autormi konkurencia dosť silná,

takže kvalitné nové učebnice (texty prednášok) vychádzajú v dvoj- až trojročných intervaloch. Vo fakultných knižniciach sú k dispozícii ako študijné materiály i texty jednotlivých prednášok. Kniha „Biologické zbrane“ spĺňa požiadavky tohto odstavca. A to je dobre. Je to kvalitná učebnica a patrí do fakultných knižníc i na odbornú pracoviská.

Obsah mal byť prehľadnejší – podrobnejší; zahŕňa len názvy kapitol a ich autorov. Podľa môjho názoru nebolo tak potrebné podrobne popisovať v metodických častiach (kapitola IV) zloženie a prípravu diagnostických testov (zloženie agarov, bujónov, zloženie selektívnych pôd, farbenie podľa Grama a iných), zloženie Lugolovho roztoku, diagnostických testov a pod., už aj vzhľadom na to, že kniha bola pravdepodobne sponzorovaná farmaceutickými firmami, ktoré sú v nej (hneď na začiatku) spomenuté.

Posledná recenzná myšlienka patrí knihe ako učebnici. Je to predovšetkým učebnica pre lekárske a zdravotnícke fakulty (biomedicínske odbory), teda pre tých, ktorí sú obdobne spôsobilí vykonávať činnosti spojené so zaobchádzaním s vysoko rizikovými biologickými agensmi a toxínmi (majú ukončené vzdelanie druhého stupňa v študijnom odbore lekárstvo, verejné zdravotníctvo, veterinárne lekárstvo, farmácia, biológia alebo chémia). Potenciálny okruh používateľov tejto publikácie je oveľa rozsiahlejší. Kniha je koncipovaná tak, že nie sú v nej hranice medzi pregraduálnym a postgraduálnym vzdelávaním. A to je dobre. (Učebnice pre len univerzitných študentov už vyšli z módy; a móda je aj v medicíne a aj sa mení). Ak hovoríme o celoživotnom vzdelávaní, tak k nemu prispieva i táto publikácia. Kniha je teda užitočná pre celú základnú a špeciálnu mikrobiológiu (a to je skutočne veľký odbor), infekčnú medicínu (humánnu i veterinárnu), vrátane importovaných prenosných nákaz medicínu katastrof a verejné zdravotníctvo i verejné veterinárstvo, civilnú ochranu či záchranný systém. V knihe nájdete poučenie i ostatní špecialisti; je užitočná

aj pre ďalšie lekárske i nelekárske profesie v praxi. Kniha by nemala chýbať v osobnej knižnici každého z nich.

Komu knihu doporučiť? Predovšetkým študentom i absolventom biomedicínskych odborov i špecialistom alebo aj pre zaujímavých sa laikov. Som presvedčený, že kniha spĺňa nielen odborné, ale i pedagogické požiadavky na vysokoškolskú učebnicu. Poskytuje ľahký vstup do problematiky biologických agensov a toxínov a informuje o najnovších poznatkoch (etiologických, epidemiologických, patogenetických, klinických, diagnostických, liečebných i profylaktických) i právnych. Kniha pociťovo spĺňa nároky na seba samú – nezaťažuje čitateľa svojím rozsahom, ale aj tak mu poskytuje prvú a predpokladám dostatočnú úvodnú orientáciu v novo sa etablujúcom odbore.

Pri rýchlom pokroku v tejto problematike (na poli poznania) predpokladám, že kniha si nerobí nárok na úplnosť a definitívnosť. A aj to je dobre. Možno s potešením očakávať jej ďalšie vydanie. Bol by som rád, keby som napísal posudok aj na ďalšie vydanie tejto učebnice.

Text je zrozumiteľný, prehľadný a nekomplikovaný. Z knihy budú mať úžitok študenti i absolventi. Celkovo možno uzavrieť, že sa jedná o zdatné dielo renomovaných odborníkov, ktoré iste nájde priaznivý ohlas v širokej odbornej spoločnosti. Knihu odporúčam študentom i absolventom vysokých škôl.

Záverom citujem tento latinský výrok, že „*Vojna sa vedie zbraňami, nie jední – Armis bella non venenis geri*“. To platilo v dávnych časoch a malo by platiť aj teraz. Možno to niekedy tak bude. Kým sa tak stane, budú potrebné aj také učebnice, o ktorej je táto recenzia.

Doc. MVDr. Štefan Šimko, CSc.

Fakulta prírodných vied

Univerzita Mateja Bela v Banskej

Bystrici

Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica

POUŽITIE ELIMINAČNÝCH DIET

Eliminačné diéty pre psy a mačky sú jednoznačne uznávané ako jediná cesta k diagnóze potravinových alergií a intolerancií.

Ich cieľom je striktné limitovať zdroje proteínov a uhľohydrátov v strave v presne špecifikovanom období, a to kŕmením zvierat jedným alebo niekoľkými druhmi potravín, ktoré predtým nekonzumovali. Po zlepšení klinických prejavov a potvrdení samotného testu sa môžeme vrátiť k pôvodnej diéte pre potvrdenie diagnózy.

A. KTORÁ DIÉTA BY MALA BYŤ VYBRANÁ?

Domáca eliminačná diéta

Prvou možnosťou je domáca diéta vyrobená výlučne z jedného proteínu a nového uhľohydrátu. Použitie proteínového zdroja

môžu byť rôznorodé ako napríklad kôň, zajac, moriak, ryba, pštros, lovná zver... Zdroje uhľohydrátov môžu zahŕňať zemiaky, repu, šošovicu, sladké zemiaky, ryžu. Jedlo musí byť varené, grilované alebo varené v mikrovlnnej rúre bez korenín a bez pridaného tuku. Odporúčané dávky sú zvyčajne ako jedna časť proteínov ku dvom až štyrom častiam uhľohydrátov.

Pre mačky eliminačné diéty obyčajne obsahujú iba proteínový zdroj, niektoré mačky prijímajú aj zemiaky alebo ryžu. Neexistuje však ideálny recept. Výber eliminačnej diéty závisí na zvieracích jedálnych návykoch (základná strava, zvyšky jedla zo stola, maškrtky a sladkosti) a takisto aj schopnosť majiteľa pripraviť tak striktnú diétu. Potrava alebo potravinové zložky, ktoré sú

zodpovedné za reakcie sú obyčajne zložky nájdené v komerčnej strave. Hlavné potravinové alergény identifikované pre psy sú: hovädzina, mliečne produkty, cereálie, sója, kura, vajcia, jahňacina a bravčovina. Pre mačky je to hovädzina, mliečne produkty a ryby, ktoré sú najčastejšie identifikované. Prípady precitlivelosti k niekoľkým rozdielnym potravinovým alergénom sú zriedkavé.

Hlavnou výhodou tohto typu domácej stravy je striktná kontrola prísunu jedla. Avšak kontaminácia je možná cez mäsiarske náradie použité na iné mäso. Ďalšou nevýhodou je porušenie rovnováhy v stravovaní. Toto nevyzerá byť hlavný problém pre krátke trvanie testu pre psy s výnimkou nezrelých zvierat. Tento druh diéty môže tiež zapríčiniť tráviace poruchy (zvracanie, hnačka a ply-

natosť), ktoré sa môžu zredukovať novou diétou počas niekoľkých dní.

Nakoniec, praktické kŕmenie diétnej stravy sa môže preukázať ako náročné na prípravu a čas. Bolo dokázané, že príprava stravy (pre malé psy a mačky) trvá približne 2 hodiny denne a príprava (pre veľké psy) trvá od 4–6 hodín denne. A čo viac, môže byť náročné nájsť niektoré komerčné ingrediencie, ako napríklad konské mäso či čerstvú šošovicu. Náklady na takúto diétu môžu byť veľmi vysoké. Domáce eliminačné diéty sú veľmi málo zhodné so životným štýlom väčšiny majiteľov zvierat.

Komerčné eliminačné diéty

Druhú možnosť zahŕňa výber komerčnej hypoalergénnej diéty.

Diéta so selektovaným proteínom

Už niekoľko desaťročí trh ponúka veľmi široký výber hypoalergénnych diét (stravy založenej na implikácii nových originálnych potravinových zložiek). A to prináša veľký chaos, týkajúci sa správneho obsahu a ktorý je dôležité vyriešiť a obísť hocijaké komerčné pasce. V skutočnosti, niektoré z týchto diét sú hypoalergénne iba v názve a môžu obsahovať okolo 6 alebo 7 rôznych proteínových zdrojov.

Iné diéty ponúkajú jednoduché zdroje, ako sú napríklad jahňacina alebo kura, ale tie sú široko použiteľné vo väčšine domácej a komerčnej stravy. Komerčná strava môže takisto obsahovať ukryté alergény (rastlinný olej, živočíšne tuky...) V nedávnej štúdii (Leistra, 2001) so 40 psami, ktoré mali potravinovú alergiu a reagovali kladne na domácu diétu, boli kŕmené úspešne troma rôznymi komerčne dostupnými hypoalergénnymi diétami. Podľa typu proteínov, opakovanie bolo spozorované v 47,5 % z 85 % u psov v štúdii. Je zaujímavé zaznamenať, že rozdielne skúmané diéty boli vyrobené jednou a tou istou krmivovou spoločnosťou.

Proteínové hydrolyzáty

Donedávna, komerčné diéty vyrábané s hydrolyzátovejmi proteínmi (sója, kuracie srdcia, pečeň a kazeín) boli predávané a reprezentované so sľubným efektom pre riešenie hypersenzitivity a potravinovej neznášanlivosti u psov a mačiek.

Komerčné hypoalergénne diéty ponúkajú nesmiernu výhodu – že sú veľmi praktické na použitie, ľahko dostupné a cenovo výhodné. Sú kompletne a dobre vyvážené, to znamená, že môžu byť použité pre nedospelé zvieratá. Podľa literatúry až 1/3 potravinových alergií je objavená predtým než zviera dovŕši 1 rok života. Tieto diéty sú veľmi dobre tolerované tráviacim traktom zvierat a môžu byť zaradené bez tzv. „prechodného obdobia“. Tiež obsahujú prídavok vysoko

sráviteľného proteínu – podľa príslušnej receptúry.

B. PRAKTICKÉ NÁVRHY / RADY

Akýkoľvek je výber eliminačnej diéty, dobrá spolupráca s majiteľom je nevyhnutná. Zvieratá musí byť podávaná iba eliminačná diéta a čerstvá pitná voda. Hocijaké iné jedlo – potrava je striktné zakázaná ako napríklad maškrtky, omrvinky z keksov, kostí, chleba pre vtáčikov, či odpadkov, jedlé hračky, zubné pasty, lieky obsahujúce príchute... zoznam je nekonečný. Je dôležité vysvetliť majiteľovi, že aj drobné výnimky a prehrešky vedia zničiť efekt akéhokoľvek pokusu.

Ak máme niekoľko zvierat v domácnosti, obe zvieratá, ktoré sú testované nesmú mať prístup k iným zdrojom potravy a tiež musia mať danú rovnakú eliminačnú diétu.

Pre mačky sa odporúča zdržiavať sa počas trvania eliminačnej diéty vo vnútri.

Je podstatné venovať dostatok času potrebného na vstúpenie týchto zásad, ako i dôležitosť týchto doporučení, t.j. majiteľ je kompletne uzruzaný a oboznámený. Je dôležité získať celú rodinu na vypočutie týchto rád, obzvlášť ak súčasne až niekoľko ľudí je zodpovedných za kŕmenie psa alebo mačky.

Niekedy sa stane, že zviera kategoricky – výslovne odmieta jesť eliminačnú diétu stravu. Ak toto vedie k veľkej strate hmotnosti zvierata, potom je vhodné vybrať inú komerčnú diétu alebo zmeniť ingrediencie v domácej strave.

C. DOBA TRVANIA KŔMENIA ELIMINAČNOU DIÉTOU

V niektorých prípadoch potravinovej alergie alebo neznášanlivosti, význačné zlepšenie môže byť zaznamenané do 3 až 4 týždňov od začatia eliminačnej diéty, ale môže byť aj nevyhnutné pokračovať v diéte 6 až 10 týždňov, pokiaľ sa klinické prejavy nestatia alebo aspoň poklesnú.

Teda, minimálne trvanie kŕmenia eliminačnou diétou je 6 týždňov, ale je podstatné sledovať tento cieľ 10 až 12 týždňov, aby bola istota potlačenia prejavov potravinovej alergie. Je tiež dôležité vyšetriť zviera pravidelne každé 3–4 týždne. Tieto vyšetrenia slúžia aj na overenie efektu eliminačnej diéty – jej kroky, postupy a tiež posúdenie efektu pre povzbudenie majiteľa.

Majitelia by mali denne evidovať všetko jedlo podané zvieratú pre rýchlu identifikáciu v prípade objavenia sa neočakávaných problémov, ktoré sa môžu vyskytnúť.

Ak pes podstupuje liečbu pre komplikácie z bakteriálnej pyodermatitídy alebo Malassezia dermatitídy, eliminačná diéta musí byť dodržiavaná dostatočne dlho po tom, čo celá liečebná kúra skončila, keďže

akékoľvek zlepšenie by mohlo byť prisúdené chybnému diéte. Ak je podozrenie, že pes alebo mačka trpí alergiou z jedla a prejavuje vážne svrbenie podobné sebazmrzačeniu, krátkodobá (1 týždeň) orálna kortikosteroidová liečba sa môže medikovať a neskôr prerušiť, aby bolo možné vyhodnotiť efekt eliminačnej diéty samostatne.

D. ODPOVEĎ ELIMINAČNEJ DIÉTY A PODNETNÝCH TESTOV

Ak nie je spozorované žiadne klinické zlepšenie po 10 až 12 týždňoch podávania eliminačnej diéty, diagnóza škodlivej reakcie na jedlo môže byť pravdepodobne vylúčená. Sú 2 možné príčiny zlyhania 1) nie je možné zaistiť, že eliminačná diéta bola samostatne podávaná 2) žiadna komerčná diéta nebola potvrdená ako hypoalergénna. Ak všetky ostatné diagnostické hypotézy boli zamietnuté, je pomerne náročné presvedčiť majiteľa, aby otestoval zviera aj s inou komerčnou stravou alebo domácou eliminačnou diétou.

Kompletné rozoznanie symptómov poukazuje na existenciu hypersenzitivity na potravinovú neznášanlivosť, ale potvrdenie tejto diagnózy teoreticky žiada provokačný test, v ktorom je zviera kŕmené jeho prvotnou stravou. Príznaky reakcie na danú potravu by sa mali objaviť v priebehu 72 hodín alebo výnimočne po niekoľkých dňoch. Návrat k podávaniu eliminačnej diéty a sledovanie zlepšenia klinických prejavov môže poskytnúť konečnú diagnózu potravinovej alergie. Niekedy je nemožné identifikovať inkriminovanú ingredienciu, obzvlášť keď bolo vtedy zvieratú podávaná viac zložková komerčná strava.

V niektorých prípadoch, nie je spozorované zhoršenie, keď sú zvieratá kŕmené predtýmou stravou. Pozitívna reakcia k eliminačnej diéte, sa môže skutočne zhodovať so spontánnym zlepšením symptómov atopickej dermatitídy, ktorej vývoj sa môže meniť z času na krízové obdobie na čas bezsymptomatického obdobia. V praxi, väčšina majiteľov odmieta namáhavé procesy diétnej zmeny a preferuje radšej pokračovať s hypoalergénnou komerčnou stravou. Majitelia sú vo väčšine prípadov zainteresovaní na znovuzavedení maškrty a iných odmiern, ktoré môžu byť zahrnuté v podiele potravín (odmena každých 10 až 15 dní), pokiaľ drobný test znovu ukáže klinické prejavy.

Eliminačné diéty sú dôležitým nástrojom pri skúmaní atopickej dermatitídy. Dnes už existuje mnoho odlišných spôsobov implementovania eliminačných diét, úspech a interpretácia ktorých vyžaduje obrovskú pozornosť.

Zdroj: ROYAL CANIN
PHARMACOPOLA, s.r.o.

Z našich radov odišli

MVDr. Ľubomír Minárik, zomrel dňa 12.9.2010 vo veku 55 rokov.